

Khi công nghệ trở thành trung gian nghiệp lực

ISSN: 2734-9195 15:10 25/09/2025

Nếu công nghệ cũng được “ôm lấy” bằng chính niệm như thế, không áp đặt, không phán xét, mà hiểu và chuyển hóa, thì có lẽ, chính chúng ta cũng sẽ nở hoa.

Trong khi phần lớn các thảo luận về trí tuệ nhân tạo (AI) tập trung vào khả năng kỹ thuật và các giao thức an toàn, thì những nguyên lý cốt lõi của đạo Phật lại mở ra một cách tiếp cận sâu sắc và toàn diện hơn: Không chỉ quan tâm đến việc “AI có làm được gì?”, mà còn hướng tới câu hỏi lớn hơn - “AI đang làm gì với chúng ta?”.

Thách thức cốt lõi của AI không chỉ là đảm bảo sự an toàn kỹ thuật, mà còn là hiểu rõ vai trò của công nghệ trong hệ sinh thái phát triển và hạnh phúc của con người. Trong thời đại mà các hệ thống AI dần trở thành những “trung gian nghiệp lực”, diễn giải ý định của con người và định hướng sự chú ý thông qua các cơ chế tương tác tinh vi, thì giáo lý về chính niệm, khổ đau và tương tức trở nên vô cùng thiết yếu.

Phật giáo và cấu trúc nền tảng cho sự phát triển đạo đức của AI

Các truyền thống Phật giáo cung cấp khung tư duy độc đáo để đối diện với tác động xã hội của công nghệ hiện đại. Trọng tâm là việc thấu hiểu khổ đau, nhận diện tính phụ thuộc lẫn nhau (interdependence), và xem xét vai trò thiết yếu của giá trị và ý định con người trong mọi quá trình hành động.

Hình minh họa tạo bởi AI.

Khái niệm về “nghệp” trong Phật giáo, vốn nhấn mạnh đến mối liên hệ giữa hành động, ý định và hậu quả, có thể soi sáng cách các hệ thống AI đang được thiết kế và triển khai. Khi công nghệ không chỉ phản hồi mà còn “khuếch đại” giá trị và thói quen của con người, ta buộc phải đặt câu hỏi: Liệu chúng ta đang tạo ra một tương lai từ bi và trí tuệ, hay chỉ đơn thuần là sự lặp lại - thậm chí gia tốc - những điều kiện gây khổ?

Phật giáo nhấn mạnh đến sự chính niệm và tỉnh thức, khả năng nhận biết và chuyển hóa dòng trải nghiệm nội tâm, như là phương tiện để vượt thoát khổ đau. Quan điểm này mang đến một nền tảng đạo đức cần thiết cho sự phát triển công nghệ: không phải để trốn tránh thực tại, mà để trở về với bản tâm một cách sâu sắc hơn.

Cuộc cách mạng công nghệ và vòng lặp giữa người và máy (AI)

Cuộc Cách mạng Công nghiệp lần thứ tư (4IR), với trung tâm là AI, đang tạo ra các vòng phản hồi phức tạp giữa hành vi con người và công nghệ với tốc độ chưa từng có. Không giống như các cuộc cách mạng trước, AI không còn là công cụ bị động, mà là tác nhân tích cực, diễn dịch, học hỏi và định hình ý định của chúng ta.

Các nền tảng kỹ thuật số, môi trường mà AI đang hoạt động, ưu tiên sự tương tác tức thời, tiện lợi và thu hút hơn là sự phát triển bền vững và có ý nghĩa. Trong nền kinh tế sức chú ý, nơi mà sự tập trung trở thành một mặt hàng khan hiếm, AI trở thành người điều phối vô hình, điều chỉnh từng ánh nhìn, từng cú

lướt tay, từng dòng cảm xúc.

Ở đây, lời dạy của đức Phật về “chính niệm nơi cảm thọ, tư tưởng, và đối tượng của tâm” trở nên đặc biệt thiết yếu. Nếu không có sự quay về để quan sát tâm mình, sự tự do sẽ bị đánh đổi một cách vô thức, chỉ để chạy theo những phản xạ lập trình.

Tái định nghĩa mối quan hệ giữa người và công nghệ

Con đường phía trước không chỉ đòi hỏi những tiến bộ về thuật toán hay kỹ thuật, mà cần một tầm nhìn rộng mở và từ bi về mối quan hệ giữa người và máy. Công nghệ nên đóng vai trò hỗ trợ, chứ không thay thế, những hoạt động thông minh và mang tính con người.

Các hệ thống AI đạo đức cần được xây dựng trên nền tảng đa chiều – kết hợp giữa quan điểm thế tục và thiêng liêng, giữa phân tích khoa học và trực giác tâm linh. Những khung đạo đức như vậy sẽ không chỉ giúp “lập trình” hành vi của máy móc, mà còn hướng đến việc làm giàu nhân cách và phẩm giá con người.

Vượt qua nghịch lý liên kết: Giá trị nào sẽ dẫn đường?

Một trong những thách thức lớn nhất hiện nay không nằm ở kỹ thuật, mà ở chính sự xung đột giá trị trong lòng nhân loại. Nghịch lý liên kết, khi AI được yêu cầu phục vụ những mục tiêu đạo đức mà chính con người chưa thống nhất, cho thấy rằng bài toán AI rốt cuộc là bài toán của chính chúng ta: Chúng ta muốn trở thành ai trong kỷ nguyên số?

Câu trả lời không thể đến từ một cá nhân hay một tổ chức, mà phải là kết quả của sự hợp tác liên ngành, liên văn hóa và liên tôn giáo. Đó là một hành trình cần sự đa dạng về tư duy, và cả lòng can đảm để đối diện với chính mình.

Khi công nghệ được thấm nhuần chính niệm

Phật giáo không nhìn công nghệ như kẻ thù, mà như một phần của thế giới duyên sinh, nơi mọi thứ đều liên hệ với nhau trong vòng xoay nhân - quả. Trong ánh sáng của tuệ giác, AI có thể trở thành công cụ hỗ trợ tỉnh thức, nếu được định hướng bởi từ bi và trí tuệ.

Như Thiền sư Thích Nhất Hạnh từng dạy: *“Món quà quý giá nhất mà ta có thể trao tặng cho người khác là sự có mặt đích thực. Khi chính niệm ôm lấy những người ta thương yêu, họ sẽ nở hoa như những đóa hoa”*.

Nếu công nghệ cũng được “ôm lấy” bằng chính niệm như thế, không áp đặt, không phán xét, mà hiểu và chuyển hóa, thì có lẽ, chính chúng ta cũng sẽ nở hoa.

Tác giả: **Bot CO/AI**/Viết dịch: **Thích Vân Phong**

Nguồn: <https://getcoai.com>